

**Eduskunnan sivistysvaliokunta on pyytänyt kirjallista asiantuntijalausuntoa seuraavasta asiasta:
VNS 2/2022 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023–2026.**

Hyvä eduskunnan sivistysvaliokunta,

kiitämme mahdollisuudesta lausua Valtioneuvoston selontekoon julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023–2026.

Pyrimme saamaan Opetushallituksen toimintamenoihin korotusta, jotta elokuva opetusaineistona saataisiin koulujen käyttöluvan piiriin ja noin miljoonan oppivelvollisen kouluopetukseen saataisiin laadukkaita elokuva-aineistoja.

Koulukino haluaa kiittää teitä erinomaisesta kansanedustajatyöstä, koska olette mietinnöissänne nostaneet esiin elokuvan puuttumisen koulujen käyttöluvista ja pyytäneet siihen korjausta vuosina 2020-2022. Sama vaade on kirjattu myös valtiovarainvaliokunnan mietintöihin, joista viimeisessä pidetään välttämättömänä elokuvan mukaan ottamista koulujen käyttöluviin ja ratkaistavaksi jo kuluvan vuoden julkisen talouden suunnitelmassa.

Haluamme tuoda tietoonne, että asia on huomioitu opetus- ja kulttuuriministeriön talousarvioesityksessä (opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala, talousarvioesitys vuodelle 2022, 13.8.2021). Ministeriö esittää, että Opetushallituksen toimintamenoihin momentille 29.01.02 tehdään korotus; enintään 17 976 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia **(ml. elokuvat)** koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön esityksessä on momentin lisäyksenä siis elokuva ja tähän tarvittava rahoituksen korotus huomioitu.

Kuitenkin eduskunnalle annetussa valtiovarainministeriön ehdotuksessa valtion vuoden 2022 talousarvioesitykseksi ovat Opetushallituksen toimintamenot momentille 29.01.02 enintään 14 676 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia **(ml. elokuvat)** koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen. Momenttiin on siis lisätty elokuva, mutta tarvittavaa euromääräistä lisäystä ei ole tehty.

Toivomme, että tämä korotus tehtäisiin. Määrärahan lisäys mahdollistaisi kotimaisen elokuvan saamisen opetusaineistona koulujen käyttöön ja samalla takaisi elokuvantekijöille korvauksen heidän teostensa katsomisesta kouluissa. Koronapandemian jäljiltä kotimainen elokuva-ala on edelleen ennennäkemättömässä ahdingossa. Siksikin on kestävätilanne, että elokuva on täysin opetuksen käyttöluvien ulkopuolella ja jää ilman sille kuuluvia käyttökorvauksia. Selkeä ja oikeudenmukainen tekijänoikeusjärjestelmä olisi sekä luovien alojen tekijöiden että sisältöjä käyttävien etu. Ehdotuksemme on myös eduskuntaan tulevan uuden tekijänoikeuslain tavoitteiden mukainen. Uusi laki on mm. teknologianeutraali.

Monilukutaito on kirjattu opetussuunnitelmiin läpi kaikkien kouluasteiden laaja-alaisena osaamisalueena, eli sen pitäisi sisältyä kaikkiin oppiaineisiin. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, johon kuuluu myös elokuva. Ylioppilaskokeisiinkin sisältyy liikkuvan kuvan analyysia, jota pitäisi olla mahdollista myös opettaa kouluissa.

Kyky lukea audiovisuaalisia tekstejä on avaintaito yhteiskunnassa, jossa tarvitaan monilukutaitoisia kansalaisia. Viime aikoina on käyty laajaa yhteiskunnallista keskustelua lukutaidon heikkenemisestä. Aihe on saanut aikaan myös virallisia toimenpiteitä, kuten Opetushallituksen Lukuliikkeen koordinoiman Kansallisen lukutaitostrategian, jonka työstäminen alkoi eduskunnan sivistysvaliokunnan päätöksestä. Lukutaitoon on tehty panostuksia myös Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman mukaisesti Uudet lukutaidot -kehittämishallituksen sisällä. Edellä mainittujen lähtökohtana on monilukutaito ja laaja tekstikäsitelmä. Tästä huolimatta käytännön toimenpiteissä korostuu edelleen perinteinen tekstin luku- ja kirjoitustaito ja monipuolisten tekstien, kuten elokuvan, käyttö jää huomioimatta. Laajat lukutaidot ovat demokraattisen yhteiskuntamme yksi peruspiireistä. Siksi tarvitaan mahdollisuuksia viedä elokuva ja elokuvakasvatus koulujen arkeen.

Myös Eurooppaa kohdannut sota nostaa esiin kansalaisten medialukutaidon tärkeyden. Sen harjaannuttamiseen kouluissa pitäisi olla saatavilla laadukkaita aineistoja. Elokuvanlukutaito on perustaito, joka kehittää laajempaa audiovisuaalista lukutaitoa. Se tukee myös yleissivistyksen kehittymistä, ymmärrystä yhteiskunnasta ja itsestä. Audiovisuaalisten kertomusten vaarat tunnistetaan hyvällä lukutaidolla, ne hallitseva on vaikeammin huijattava ja harhaan johdettava.

Opetushallitus, Kopiosto ja APFI eli Audiovisual Producers Finland selvittivät yhdessä tv-ohjelmien ja elokuvien käyttöä opetuksessa peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa keväällä 2021.¹ Elokuvia on selvityksen mukaan esittänyt 72,4 % opettajista. Vastaajista 78,2 % ei tiennyt onko hankittu lupaa elokuvan esittämiseen.

Edistääkseen elokuvanlukutaitoa koulussa opettajat tarvitsevat laadukkaiden elokuva-sisältöjen lisäksi myös oppimateriaaleja. Oppimateriaalien ja elokuvan tarvetta todentaa Pirjo Kuljun, Reijo Kupiaisen & Mari Pienimäen *Raportti luokanopettajien käsityksistä monilukutaidosta 2019*.² Tutkimuksessa todetaan, että 97 % opettajista katsoo audiovisuaalisten tekstien, kuten elokuvien, lukemisen kuuluvan monilukutaitoon. Kuitenkin 46 % vastasi opettaneensa sitä hyvin vähän tai ei lainkaan. Melko tai erittäin paljon opettaneiden osuus oli 13 prosenttia.

Elokuvien käyttöä opetuksessa on selvitetty myös Cuporen tutkimuksessa *Tekijänoikeuskysymykset opetustoiminnassa*.³ Siinä nousee esiin audiovisuaalisten sisältöjen hyödyllisyys eri oppiaineiden opetuksessa. Opettajille voi kuitenkin olla epäselvää, mitkä sisällöt kuuluvat Opetushallituksen neuvotteleman luvan piiriin ja mitkä käyttötavat vaativat käyttöluvan hankkimista. Haastattelujen

¹ <https://www.kopiosto.fi/app/uploads/2021/09/29125028/Tv-ohjelmien-ja-elokuvien-opetuskaytto-2021-tiivistelma-tuloksista.pdf>

² <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/123472>

³ <https://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/tekijanoikeuskysymykset-opetustoiminnassa>

mukaan erityisesti audiovisuaalisten sisältöjen käyttö koetaan harmaana alueena: ei ole aina selvää, mitä Opetushallituksen neuvotteleman opetustallennusluvan piiriin kuuluu ja minkälaiset käytötavat vaativat käyttöluvan hankkimista. Myös elokuvien julkisen esittämisen lupien hinta suhteessa koulujen rajalliseen budjettiin mainittiin korkeaksi ja toivottiin, että käyttölupia voitaisiin hankkia kouluille keskitetysti.

Koulukino on voittoa tavoittelematon, yleishyödyllinen yhdistys ja lastenkulttuurikeskus, jonka tavoitteena on laadukas media- ja elokuvakasvatus suomalaisissa kouluissa. Yhdistyksellä on kansallinen tehtävä lasten- ja nuortenelokuvakulttuurin ja elokuvakasvatuksen edistäjänä. Koulukino on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella sekä Kulttuurirahaston ja AVEKin tuella rakentanut kouluille kotimaisia elokuvia sisältävän suoratoistopalvelun, joka löytyy osoitteesta www.koulukino.fi/suoratoisto.

Koulukino Suoratoisto on jo valmis palvelu, joka ratkaisisi helposti laadukkaan elokuvasisällön saamisen keskitetysti koulujen käyttöön. Palvelu sisältää opetussuunnitelmiin sidotut elokuvaoppimateriaalit, mikä toisi samalla säästöä koulujen oppimateriaalihankintoihin. Opetushallitus on kiinnostunut hankkimaan Koulukino Suoratoiston käyttöoikeuksien piiriin, mikäli ko. määrärahaa saataisiin korotettua.

Elokuvan täydellinen puuttuminen Opetushallituksen oppilaitoksille hankkimista käyttöluvista on korjattava ensi tilassa. Toivomme eduskunnalta asiasta lausumaa.

Helsingissä 29.4.2022
Koulukinoyhdistys – Skolbioförening ry
Hanna Laurinsalo, erityisasiantuntija
hanna.laurinsalo@koulukino.fi
0505327447

Liitteenä koonti eduskunnan eri valiokuntien mietinnöistä ja asiaa koskevia lainauksia sekä Valtion talousarvioesityksen kirjaus asiasta.

Eduskunnan mietinnöt asiassa; elokuva koulujen käyttöluvan piiriin

Eduskunta, 2020. mietintö: Valiokunnan lausunto SiVL 11/2020 vp. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/SiVL_11+2020.aspx

”Sivistysvaliokunta esittää, että valtiovarainvaliokunta varmistaa riittävän määrärahan momentille 29.01.02 (Opetushallituksen toimintamenot) tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen siten, että siihen sisältyy myös kouluopetusta varten tarvittavien elokuvien esitysoikeuksien hankkiminen.”

Monilukutaidon edistämiseen liittyy myös koulujen suuri tarve saada luvallista audiovisuaalista materiaalia käyttöönsä. Opetushallitus maksaa koulujen puolesta momentilta 29.01.02 (Opetushallituksen toimintamenot) vuonna 2021 enintään 14 676 700 euroa tekijänoikeuslakiin perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen. Näihin lupiin ei kuulu lainkaan elokuva, ja tarvittavien esitysoikeuksien hankkiminen vaatisi lausunnon mukaan määrärahan korottamista 3,5 miljoonalla eurolla. Sivistysvaliokunta esittää valtiovarainvaliokunnalle riittävän määrärahan varaamista tähän tarkoitukseen siten, että se sisältää myös elokuvien esitysoikeuksien hankkimisen. ”

Eduskunta, 2020 <https://www.edilex.fi/mt/vavm20200036> VaVM 36/2020 vp - HE 146/2020 vp, HE 227/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021
Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2021 talousarvioesityksen (HE 146/2020 vp) täydentämisestä

”Talousarvioesityksen mukaan Opetushallitus saa käyttää ensi vuonna enintään noin 14,7 milj. euroa tekijänoikeuslakiin perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tekijänoikeudella suojattujen teosten kopiointi ja digitaalinen käyttö on kasvanut, ja määrärahaa tulisi siksi korottaa 3,3 milj. eurolla. Tähän ovat vaikuttaneet mm. oppimateriaalien hankintoihin liittyvät säästöt ja opettajien itse tekemien materiaalien käytön lisääntyminen. Lisäksi oppivelvollisuuden laajentaminen nostaa määrärahan tarvetta, kun oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden määrä ja siten myös opetuksessa käytettävän kopioidun lisämateriaalin käyttö kasvavat. Samalla kasvaa tarve järjestää tarvittavat käyttöluvat keskitetysti, jotta kustannukset eivät jää koulutuksen järjestäjille ja jotta tekijänoikeuksien hankkimiseen ei synny kunta- ja oppilaitoskohtaisia eroja.

Lisäksi valiokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että momentin päätösosassa ei mainita erikseen mahdollisuutta hankkia elokuvaan liittyviä esityslupia. Tämä heikentää muutoinkin vaikeassa asemassa olevien luovien alojen toimintaedellytyksiä ja vaikeuttaa myös opettajien työtä, koska laillisesti katsottavan laadukkaan elokuvamateriaalin hankkimiseen ei ole mahdollisuutta. Kouluilla olisi kuitenkin suuri tarve saada käyttöönsä luvallista audiovisuaalista materiaalia, jolla parannettaisiin myös monilukutaitoa, joka on kirjattu perusopetuksen opetussuunnitelmassa yhdeksi kaikki oppiaineet leikkaavaksi kokonaisuudeksi.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että kevään 2021 kehyspääätöksessä otetaan huomioon tekijänoikeuslakiin perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten määrärahatarve sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia koskevaan viestintään ja selvitysten tekemiseen tarvittava rahoitus. ”

Suomen valtio, Valtion talousarvioesitys 2021.

Saatavissa: <https://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2021&lang=fi&maindoc=/2021/aky/aky.xml&opennode=0:1:11:263:709:711:715>:

Tekijänoikeuslakiin perustuvien korvausten maksaminen

Talousarvioesityksen mukaan Opetushallitus saa käyttää ensi vuonna enintään noin 14,7 milj. euroa tekijänoikeuslakiin perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tekijänoikeudella suojattujen teosten kopiointi ja digitaalinen käyttö on kasvanut, ja määrärahaa tulisi siksi korottaa 3,3 milj. eurolla. Tähän ovat vaikuttaneet mm. oppimateriaalien hankintoihin liittyvät säästöt ja opettajien itse tekemien materiaalien käytön lisääntyminen. Lisäksi oppivelvollisuuden laajentaminen nostaa määrärahan tarvetta, kun oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden määrä ja siten myös opetuksessa käytettävän kopioidun lisämateriaalin käyttö kasvavat. Samalla kasvaa tarve järjestää tarvittavat käyttöluvut keskitetysti, jotta kustannukset eivät jää koulutuksen järjestäjille ja jotta tekijänoikeuksien hankkimiseen ei synny kunta- ja oppilaitoskohtaisia eroja.

Lisäksi valiokunnan huomiota on kiinnitetty siihen, että momentin päätösosassa ei mainita erikseen mahdollisuutta hankkia elokuviin liittyviä esityslupia. Tämä heikentää muutoinkin vaikeassa asemassa olevien luovien alojen toimintaedellytyksiä ja vaikeuttaa myös opettajien työtä, koska laillisesti katsottavan laadukkaan elokuvamateriaalin hankkimiseen ei ole mahdollisuutta. Kouluilla olisi kuitenkin suuri tarve saada käyttöönsä luvallista audiovisuaalista materiaalia, jolla parannettaisiin myös monilukutaitoa, joka on kirjattu perusopetuksen opetussuunnitelmassa yhdeksi kaikki oppiaineet leikkaavaksi kokonaisuudeksi.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että kevään 2021 kehyspääätöksessä otetaan huomioon tekijänoikeuslakiin perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten määrärahatarve sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia koskevaan viestintään ja selvitysten tekemiseen tarvittava rahoitus.

Asiamme on huomioitu ministeriön ehdotuksessa, opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala, talousarvioesitys vuodelle 2022, 13.8.2021). <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/okm-n-ehdotus-valtion-talousarvioon-2022>

*Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää, että opetushallituksen toimintamenoihin momentille 29.01.02 tehdään korotus; enintään 17 976 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia (**ml. elokuvat**) koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön esityksessä on momentin lisäyksenä elokuva ja tähän tarvittava rahoituksen korotus huomioitu.*

Eduskunnalle annettuun valtion vuoden 2022 talousarvioesitykseen valtiovarainministeriön ehdotuksena on: Opetushallituksen toimintamenot 29.01.02 enintään 14 676 700 euroa tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvien kopiointi- ja muiden käyttöoikeuskorvausten sekä kopiointia, tallennusta ja käyttöoikeuksia

(ml. elokuvat) koskevan tiedotus- ja selvitystoiminnan menojen maksamiseen. **Momenttiin on siis lisätty elokuva, mutta tarvittavaa euromääräistä lisäystä ei ole tehty.** Toivomme että tämä korotus tehdään viimeisin, 26.1.2022

Valiokunnan mietintö VaVM 33/2021 vp/Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022 Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2022 talousarvioesityksen (HE 146/2021 vp) täydentämisestä. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/TalousarvioMietinto/Sivut/VaVM_33+2021.aspx

Tekijänoikeuksiin perustuvien korvausten maksaminen.

Valiokunta kiinnitti kuluvan vuoden talousarviota koskevassa mietinnössään huomiota siihen, että momentin rahoitus (14,7 milj. euroa) on riittämätön tekijänoikeudella suojattujen teosten kopiointiin ja digitaaliseen käyttöön ym. aiheutuviin menoihin. Lisäksi valiokunta kiinnitti huomiota siihen, ettei momentin päätösosassa otettu huomioon mahdollisuutta hankkia elokuvaan liittyviä esityslupia, vaikka kouluilla on suuri tarve hankkia käyttöönsä luvallista audiovisuaalista materiaalia.

Nyt elokuvaan liittyvien esitysoikeuksien hankinta sisältyy momentin päätösosaan, mutta korvausten kokonaismäärä säilyy vuoden 2021 tasolla. Saadun selvityksen mukaan käytettävissä olevaa summaa tulisi korottaa 3,3 milj. eurolla, koska teosten kopiointi ja digitaalinen käyttö ovat viime vuosina lisääntyneet. Myös elokuvien mukaan ottaminen TV-ohjelmien opetuskäyttöä koskevaan sopimukseen edellyttää lisäresursseja.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että tarvittavat määrärahat otetaan huomioon julkisen talouden suunnitelmassa.